

Franjo Carev

SREBRNO TELE IZ AŠKELONA

Bik u staroistočnjačkom kultu

Stari je Orijent veoma štovao bika kao simbol snage. Aluzije na to nalazimo u Knjizi brojeva 23,22; 24,8. Zbog toga je sasvim razumljivo da mnoga orijentalna božanstva nose naslov bika. To su npr: bog-mjesec (Sin) i Marduk u Babiloniji, Thot i Oziris u Egiptu, El u Feniciji. "Jaki" Izraelov naslov dan Bogu Izraela (Post 49,24 i Iz 1,24) ima isto porijeklo. Egipćani su pod imenima Apis i Mneviš štovali žive bikove smatrajući ih utjelovljenim bogovima.

Kod Babilonaca, Aramejaca i Hetita bik je bio simbol boga plodnosti i oluje koja donosi kišu a istovremeno je bio i sveta životinja tih bogova. U nekim arapskim plemenima bik je simbol boga-mjeseca. Kratko rečeno, na čitavom prostoru starog Istoka ljudi su štovali bika kao simbol božanstva zbog njegove snage i plodnosti.

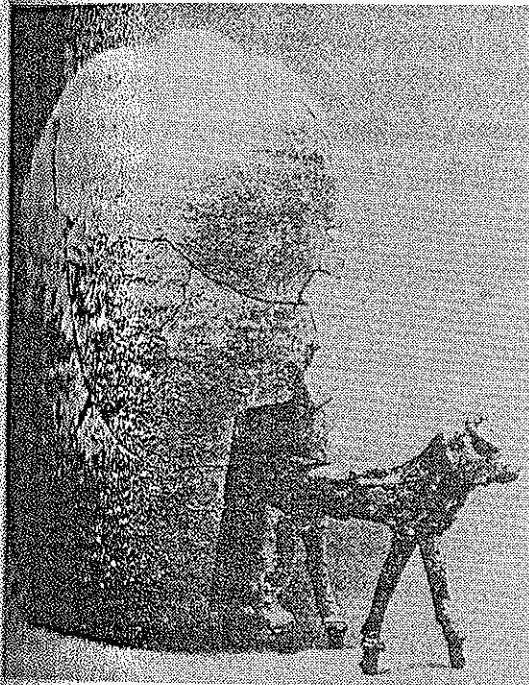
U tom kontekstu lakše shvaćamo Jošuinu riječi upućene starješinama u Šekemu: "*Nekoć su oci vaši, Terah, otac Abrahamov i Nahorov, živjeli s onu stranu Rijeke i služili drugim bogovima (elohim aherim ...)*" (Jš 24,2 sl.). Među njima, zacijelo su služili i bogu-mjesecu. Jeroboam, prvi kralj sjevernog kraljevstva podizao je u svetištima Betelu i Danu likove bika i teleta da odvraći podložnike od posjećivanja hrama u Jeruzalemu (1 K 12,26-33). U tim je likovima puk gledao simbol Jahvin iako ih je kralj možda smatrao podnožjem nevidljivog prijestolja Jahvina.

Taj je kult odgovarao mentalitetu Kanaanaca i proroci su ga žestoko napadali. Tipičan primjer za to nalazimo kod Amosa (4,4; 5,5 sl; 7,9) i nadalje kod Hošeje (2,4-7; 8,4-6). Proroci su u tome gledali degradiranje kulta Jahvina jer je takvim štovanjem Jahve stavljan u isti red s Baalom, bogom plodnosti. Hošeja izruguje otpadnike koji ljube teoce i štiju likove koje sami napraviše. Evo što on veli: "Kad je Efraim govorio, strah je zadržao, jer bijaše prvak u Izraelu, al ogriješi se on Baalom i poginu. I sad još griješe oni od srebra praveći sebi kipove, kumire po svojoj mašti; svi su oni djelo rukotvorca! Takvima - vele - žrtvujte, ljudi neka cjelivaju teoce! (Hoš 13,1-2).

Srebrni kip teleta pronaden u Aškelonu

Ovdje svraćamo pažnju na arheološki nalaz jednog srebrnog kipa teleta pronadenog u kanaanskom gradu Aškelonu iz vremena izlaska iz Egipta.

U ovom keramičkom kućištu koje predstavlja svetište u Aškelonu pronaden je maleni kipić srebrnog teleta.

Dakle, prije nego li je taj grad bio osvojen od Filistejaca. U jednom cilindričnom kućištu od keramike pronadena je skoro neoštećena figura od bronce i srebra koja prikazuje bika ili mlado tele, simbol kanaanskog boga Baala.

Iskapanja je 1990. g. vodila ekspedicija Leon-Levy s harvardskog sveučilišta. Za vrijeme čišćenja nasipa-utvrde na prilazu u taj kanaanski grad, radnici su neočekivano našli mali, fino obrađeni kipić srebrnog teleta. Taj religijski predmet je bio usko vezan s kultom boga Ela i Baala u Kanaanu i kasnije s Jahvinim kultom u sjevernom izraelskom kraljevstvu. Kipić se nalazio u kućištu iz kera-

na to nal
nljivo di
esec (Sin)
Izraelov
Egipćan
tjelovlje

lodnosti
ogova. U
ečeno, ni
ožanstvi

:šinama
, živjeli
(Jš 24,2
prvi kralj
ve bika
nu (1 K
1 je kralj

mike koje je predstavljalo model svetišta. Kućište zajedno s kipićem je bilo odloženo u nekom sporednom prostoru svetišta kratko prije razorenja luke oko 1550. g. prije Krista. Na temelju drugih keramičkih nalaza, moguće je pratiti slojeve naseobina do srednjeg brončanog doba, tj. nekako od 1550. do 1600. g. prije Krista.

Danas možemo zamisliti kako je utvrđeni grad na uzvisini morao ostaviti jak dojam na trgovce koji su mu se približavali s mora. Tijekom prve polovice drugog tisućljeća prije Krista Aškelon je bio jedna od najpoznatijih i najbogatijih luka na Sredozemlju. Masivni nasipi prilagođeni konfiguraciji tla protezali su se u dužini od oko dva km i zaštićivali su grad uz more koji je zauzimao više od 60 ha prostora na kome je moglo živjeti oko 15.000 stanovnika. Na sjevernom dijelu grada, gradska su vrata i zidine barem četiri puta ponovno podizani u doba srednjega brončanog razdoblja.

Svetište srebrnog teleta

Na usponu u grad Aškelon, u koji se ulazilo na sjeverna gradska vrata, ljudi su se mogli zaustaviti da žrtvuju u "svetištu srebrnoga teleta", sniještenog stotinjak metara od sredozemne morske obale podno utvrdnog nasipa. Na tom je mjestu pronađena figurica mladog bika sačuvana skoro u potpunosti. Nedostajao mu je jedan rog i prednja desna noga koja je bila odvojena od tijela. Kipić je dužine 13 cm a visine 10,5 cm. Težio je 400 grama. Osim religijske vrijednosti, kipić je svjedočanstvo visoko razvijene kanaanске tehnike metalne obrade. Predstavlja jedan od nastarijih idola koje poznajemo i suvremenik je "zlatnog teleta" koje su Izraelci napravili za vrijeme putovanja kroz Sinajsku pustinju (Izl 32,1-7).

Aškelonsko tele i njegova kućica

Aškelonsko tele nije bilo izrađeno od zlata nego od bronce i srebra: glava, papci i rasplodni organi su bili od srebra, ostalo od bronce. Arheolozi su ga tako dobro očistili da se sjaji kao da je od zlata. Tijelo bika, s izuzetkom desne prednje i lijeve zadnje noge, saliveno je u komadu. Te su noge

em je bilo
renja luke
moguće je
od 1550.

iorao osta-
skom prve
poznatih
nfiguraciji
more koji
5.000 sta-
rem četiri

ska vrata,
a teleta",
utvrdnog
ia skoro u
je bila od-
: 400 gra-
vijene ka-
dola koje
ili za vri-

i srebra:
Arheolozi
s izuzet-
: su noge

naknadno pričvršćene čavlicima. Čavlici na papcima su služili za pričvršćivanje na podlogu koja nije sačuvana. Sačuvani rog, uši i rep bili su od kovanog bakra i naknadno umetnuti u tijelo životinje koje je u svoje vrijeme bilo prekriveno debelim slojem čistoga srebra. Duboki žljebići koji se protežu po tijelu i vratu bika, čuvaju ostatke srebrenog sloja koji u potpunosti pokriva noge i rep. Taj kipić nas podsjeća na pozlaćeno tele koje se čuva u muzeju u Kairu.

Kip je bio smješten u kućicu od keramike kojoj je otvor bio dovoljno širok da kroza nj može proći spomenuti kip teleta.

Srebno tele iz Aškelona predstavlja na području ikonografije jedno od najranijih poznatih primjera figurativnih prikaza iz metala. Figura je veoma lijepa jer bika prikazuje veoma naturalistički. Lik bika, bilo da je izrađen od metala ili nekog drugog materijala, usko se povezivao s kultom boga El ili Baal, tj. božanstvima koja su se nalazila na vrhu kanaanskih panteona.

Tu tradiciju možemo promatrati pod vidom preteče kasnijim biblijskim prikazivanjima zlatnih i srebrnih telaca. Kratko prije 1200. p. Kr. kanaanska kultura je jako utjecala na Izraelce iako su se oni jako odvajali od svojih susjeda. U doba diobe Davidova kraljevstva na sjeverno kraljevstvo Izraela i južno kraljevstvo Jude oko 925. g. pr. Krista, podigao je kralj Jeroboam "zlatne teoce" u službenim svetištima Dana i Bet-Elu. Spajanje Jahve s takvim prikazivanjima očito da je u početku bilo pripušteno. Kod pročišćavanja kulta od strane proroka, posebno Amosa i Hošeje, postaviti će se stroge zabrane takvih prikazivanja pod vidom kulta Boga saveza. U tom kontekstu likovi bikova postaju uzorak idolopoklonstva. To jasno proizlazi iz Hošejinih upozorenja narodu da mu nedostaje još samo jedna stepenica da padne u očito idolopoklonstvo.